

T.C.
BAŞBAKANLIK
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Yayın Nu: 8

MISIR TARİHİNİN KAYNAKLARI BAKIMINDAN
BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ'NİN ÖNEMİ

İsmet BİNARK
Devlet Arşivleri Genel Müdürü

ANKARA - 1997

Arapça Özet Tercüme

İdris DÖNER

ISBN 975-19-1644-5

28 Aralık 1996 günü Mısır Millî Arşivi'nde verilen konferans metnidir.

OSMANLI ARŞİVİNİN ÖNEMİ

Malûm olduğu üzere, her millet bir tarihî mirasın sahibidir. Bu tarihî mirasın çok önemli bir bölümünü; arşivler, kütüphaneler, eski eserler gibi maddî ve manevî kültür varlıkları teşkil ederler. Millet olabilme ve kalabilmede bu kültür varlıklarının büyük yeri ve rolü vardır.

Sahip olunan bu kültür varlıklarının nesillerden nesillere intikali ise; bunların muhafazası, değerlendirilmesi ve araştırmacıların istifadesine sunulması ile mümkündür.

Arşivler; bir ülkenin tapu senedi, bir milletin hüviyet varakası, bir nevi hatıratı, onun bütün varlığı, hakları ve hususiyetleri ile onun geçmişinden bugüne, bugününden yarınlara bağlayan dayanağıdır.

Bilindiği gibi, Türkiye arşiv malzemesi bakımından çok büyük zenginliğe sahiptir. Osmanlı Devleti'nden devraldığı büyük ve şerefli mirasla, Türkiye bugün dünyanın en zengin arşiv potansiyeline sahip sayılı ülkelerinden birisi durumundadır.

Orta, Yakın Doğu, Balkan ve Akdeniz ülkeleri içerisinde kudretli ve kuvvetli devlet olabilme vasfını çok uzun süre devam ettiren Osmanlı Devleti'nde arşiv fikri çok eskilere kadar uzanmaktadır. Arşivin, bir milletin tarih ve kültür hazinesi olduğunu idrâk eden ecdâdımız, bunun içindir ki, kurduğu arşiv teşkilâtına "Hazîne-i Evrâk" adını vermiştir.

Osmanlı Devleti'nde arşiv fikrinin hemen ilk çağlardan beri mevcut olduğu, yok edilmeyerek bugüne kadar muhafaza edilmiş milyonlarca arşiv belgesinin mevcudiyeti ile sabittir.

Orta, Yakın Doğu, Balkan ve Akdeniz ülkeleri içerisinde devlet vasfını, hem de kudretli ve kuvvetli devlet olabilme vasfını uzun süre devam ettiren Osmanlı Devleti'nde arşiv fikri çok eskilere kadar uzanmaktadır. Bu bakımdan, bütün Orta, Yakın Doğu ve Balkan ülkeleri içerisinde, Osmanlı arşivleri, idarî kayıtların devlet eliyle tespit edilip düzenlendiği ve günümüze kadar muhafaza edildiği örnek kuruluşlardır.

Türkiye, Osmanlı Devleti'nden devraldığı bu zengin tarihi arşiv mirası ile kemiyet bakımından olduğu kadar, keyfiyet bakımından da, bugün dünyanın en zengin arşivlerine sahip sayılı ülkelerinden birisi durumundadır.

Türk milleti ve devleti olarak sahip olduğumuz arşivlerimiz, yalnızca ülkemiz için değil, bütün Orta ve Yakın Doğu, Balkan ve bazı Akdeniz ülkelerinin tarihleri için de vazgeçilmez bir önemi hâizdir. Bu itibarla, sahip olduğumuz arşiv varlığımız, millî olduğu kadar şüphesiz milletlerarası bir önem ve değer de taşımaktadır.

Osmanlı Devleti'nin resmî yazışmaları, merkez teşkilâtı dairelerinin arşiv malzemesi, bugün İstanbul'da Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi'nde muhafaza edilmektedir. Bazı müze, kütüphane, müftülük ve diğer devlet dairelerinde de, bu devrin tarihi ile ilgili zengin arşiv malzemesi bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin merkez teşkilâtı kuruluşlarından olan Dîvân-ı Hümâyûn, Bâb-ı Defterî ve Bâb-ı Âsâfî (Bâb-ı Âlî)'ye ve bunların çeşitli daire ile kalemlerine ait sicil, defter ve vesikalardan teşekkül etmiş olan yaklaşık yüz elli milyon civarındaki belgenin yer aldığı Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Türk tarihi ve kültürünün olduğu kadar, dünya arşivciliğinin de temel kaynaklarından birisi durumundadır.

Tapu Tahrir Defterleri, Mühimme Defterleri, Ruûs Defterleri, Nâme-i Hümâyûn Defterleri ve Vakfiyeler ile muhtelif dairelere, müdürlüklere, nezâretlere ve müfettişliklere ait seri halindeki belgelerden meydana gelen Hazîne-i Evrâk; kemiyet bakımından olduğu gibi, muhteva bakımından da fevkalâde önemi hâizdir.

Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne intikal eden bu zengin tarihî miras, Türk milletinin millî hâfızası olup; Türk ülkesinin, Türk kültür ve medeniyetinin tapu senedi hükmündedir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin en büyük hususiyeti, Türkiye'nin olduğu kadar bugün müstakil devlet kurmuş Orta ve Yakın Doğu, Balkan, Akdeniz, Kuzey Afrika ve Arap ülkelerinin kültür, iktisat ve siyasî tarihlerinin gün ışığına çıkarılmasında, milletlerarası hakların ispatı ve korunmasında, ayrıca vatandaş haklarının gerektiğinde hukukî mesnedi olması bakımından sahip olduğu müstesna değeridir.

Günümüzde, bu ülkelere mensup araştırmacılar, kendi millî arşivlerini kurmak, toplum ilimleri açısından var oluşları ile ilgili meseleleri incelemek, tespit ve değerlendirmek için Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde araştırmalar yapmak mecburiyetini duymaktadırlar.

Bu tebliğde, Mısır'ın tarihî kaynakları bakımından Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin önemi ve değeri konusu işlenecektir.

OSMANLI-MISIR MÜNASEBETLERİ

Mısır hükümdarı Kayıtbay zamanında başlayan Osmanlı-Memlûk münasebetleri, Fatih Sultan Mehmed ve Sultan İkinci Bâyezid'in saltanat dönemlerinde de Osmanlılar'ın lehine gelişmeye devam etti. Hicaz su yolları ve Dulkadiroğulları'nın çıkardığı siyasî mes'eleler, Osmanlılar'ın Mısır ile ilgilenmesine yol açtı. Yavuz Sultan Selim, İran Şahı İsmail'i yendikten sonra Mısır üstüne yürümek istedi. Bu arada Portekizliler'in Ümit Burnu'nu keşfederek Hindistan ticaret yolunu buraya çevirmelerinden dolayı, Mısır'ın bir transit merkezi olarak önemi azalmıştı. Yavuz Sultan Selim, Mercıdabık Savaşı'nda Memlûk Hükümdarı Kansu Gavri'yi yendi (1516). Halep ve Şam'ı aldıktan sonra son Memlûk Sultanı Tomanbay'ı da Reydaniye'de 23 Ocak 1517'de yenen Yavuz Sultan Selim, Kahire'yi ele geçirdi. Sultan Tomanbay'ın ölümüyle de Mısır'daki Memlûk hâkimiyeti sona erdi ve Osmanlı devri başladı.

Mısır'ı Osmanlılar'a tâbi bir eyalet olarak önce Yunus Paşa'ya, sonra Hayırbay'a bırakan Yavuz Sultan Selim, Memlûk beylerinden Osmanlı Devleti'ne bağlananlara dokunmadı. Onların ve halkın gelirlerine, vakıflarına ve hayır eserlerine müdahale edilmesini yasakladı. Yavuz Sultan Selim, İstanbul'a gelirken Mısır'da bulunan Mukaddes Emanetler'i de beraberinde getirdi ve Mısır eyaleti, Osmanlı Devleti'nin dokuzuncu eyaleti olmasına rağmen, 1914'e kadar protokolde birinci eyalet olarak yerini aldı ve buraya daima vezir pâyesinde olan görevliler tayin edildi. Mısır'ın Osmanlı Devleti ve Arşivi'ndeki yeri, eski tabirle "*Eyâlet-i Mümtâze*" idi.

Kanunî Sultan Süleyman'ın, Pirî Mehmed Paşa'nın yerine İbrahim Ağa'yı (Paşa'yı) sadrâzamlığa getirmesi üzerine (1523-1526), gücenen ikinci vezir Hain Ahmed Paşa, Mısır eyaletini istedi ve oraya gönderildikten bir müddet sonra isyan ederek, halkın hoşnutsuzluğunu kullanıp Memlûk Devleti'ni yeniden kurmak için ayaklandı. Ancak muhafız beylerden Mahmud Bey bu isyanı bastırıp, yakaladığı Ahmed Paşa'yı idam ettirdi. Hayırbay'ın ölümünden beri düzene konulmayan Mısır Mes'elesi'ni üzerine alan Sadrâzam İbrahim Paşa, Mısır'da üç ay kalarak isyana tâbi olan Memlûk beylerini ortadan kaldırdı. Devlet-i Aliyye'ye bağlılık gösterenlere dokunmadı ve eski Memlûk âdetlerine uygun olan kanunnâmeleri geçerli kıldı. Daha sonra İbrahim Paşa tarafından Mısır Beylerbeyiliği'ne tayin olan Hâdim Süleyman Paşa, bu görevini 11 yıl sürdürdü ve burada iki cami ile pek çok hayır müesseseleri yaptırdı. Kanunî Sultan Süleyman'ın emriyle Süveyş'te bir donanma meydana getirdi. 72 gemilik bu donanma ile Aden'i ele geçirdi ve Hind Okyanusu'nu geçerek Diu Kalesi'ni kuşattı. Kendisinden sonra Mısır Valiliği'ne getirilen Koca Sinan Paşa, Yemen'de isyan eden İmam Mutahhar'a karşı sefere gitti ve Osmanlı hâkimiyetini Mısır'da tam olarak yerleştirdi (1568).

Mısır'da nüfus çokluğunu Memlûklar'ın teşkil etmesi, daima istismar edilerek isyana vesile olarak kullanıldı ve Mısır'da 16. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar isyanlar eksik olmadı. Bu dönemler arasında, Ali Paşa Mısır'da Osmanlı hâkimiyetini sağlayanlardan biri

oldu. Kendisinden sonra Mısır'a vali olanlardan Koca Râgıb Paşa, Kölemenler'i denetimi altına almak istedi, fakat muvaffak olamadı. Daha sonra karışıklıklar, müdahaleler sürüp gitti.

Bâbîâli, Mısır'daki zorbaları ortadan kaldırmak üzere, Cezayirli Gazi Hasan Paşa'yı Mısır'a gönderdi (9 Haziran 1786). Halkın da Kölemen beylerinden yüz çevirmesi üzerine vukubulan çarpışmalarda yenilen Memlûk beyleri, karşı koymaya devam ettiler. Hükûmetin tam olarak sonuç alacağı sırada Türk-Rus savaşı başladı ve Cezayirli Gazi Hasan Paşa, bazı şehirlerin yönetimini İbrahim ve Murad Beylere bırakarak Mısır'dan ayrıldı (1787). Mısır halkı, Memlûk beylerinin birbirleriyle mücadelesinden usandığı sırada Mısır, Fransız istilâsına uğradı. 1799'da Mısır'a ayak basan General Napoleon Bonapart, Mısır'ın üç yıl Fransızlar'ın işgali altında kalmasına yol açtı. Bu sırada Akkâ Kalesi üzerine yürüyen Napoleon'u Cezzar Ahmed Paşa mağlûp etti. 1801 Ağustos'unda son direnme noktaları da Türk ve İngiliz kuvvetleri tarafından alınan Fransızlar, Mısır'dan çekildiler.

Mısır'ı Fransızlar'dan kurtarmak için gönderilen kuvvetler içinde yer alan Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın siyasî yönden Mısır'daki yönetimi ele almasıyla Mısır'da yeni bir dönem başladı. Mısır valileri Mehmed Ali Paşa'nın soyundan seçilmeye ve İsmail Paşa devrinden itibaren de valilere "hidiv" denilmeye başlandı. Özellikle kendi soyunun ve Mısır'ın çıkarlarını öne alan Mehmed Ali Paşa zamanında Mısır, her zamankinden fazla Türk etkisinde kaldı. Yönetim şeklinin Osmanlı geleneklerine uyması, Mehmed Ali Paşa'nın en belirli özelliği idi. O'nun hâkimiyeti, 1833-1840 yılları arasında genişledi ve Sudan'ın fethi, Mısır'ın geleceğini büyük ölçüde etkiledi (23 Mayıs 1841). Dört büyük Avrupa devletinin, (Fransa hariç) müdahaleleri sırasında Mısır, Avrupa'ya, özellikle İngiltere'ye bağımlı hâle düştü ve Fransa'nın sâdık bir dostu kaldı. Ancak bu dostluk Mısır'a faydalı olmadı. Mehmed Ali Paşa'nın valiliği sırasında yabancıların Mısır'a müdahaleleri önlendi. Daha sonraları Mısır, gittikçe Osmanlı Devleti'nin nüfuzundan ayrıldı ve Avrupa'nın nüfuzu altına girdi. Bu devirde Mısır'ın Osmanlı Devleti'yle münasebeti, özellikle hidivlerin vergi artırmak karşılı-

ğında Osmanlı sultanlarından yeni imtiyaz elde etmek yoluna gitmeleri şeklinde oldu. Mısır ordusu, görünüşte Türk ordusuna bağlıydı. Batı, özellikle Fransız medeniyetine düşman olan Abbas Paşa dışındaki valiler zamanında Mısır Avrupalılaştı. Ancak Avrupa'nın Mısır'a malî konularda kolaylıklar sağlaması, Mısır için iyi sonuçlar doğurmadı. Bütün Avrupalı simsarlar mukavelelere uymadıkları gerekçesiyle Mısır hükûmetlerinden büyük tazminatlar aldılar. Bununla birlikte, Mısır'ın 1882'de İngilizler tarafından işgaline kadar Mısır'ın başka ülkelerle münasebetleri, kapitülasyonlar vasıtasıyla sağlandı. 1876'dan sonra ise Mısır, kısmen bağımsız bir devlet durumuna geldi. Bu yıldan sonra Mısır'da hükûmet taahhütlerini yerine getirebilmek için ağır ve yıkıcı vergiler koydu.

1879'da Tevfik Paşa'nın hidivliğinde yönetilen Mısır'ın maliyesi denetim altına alındı. Bu arada İrâbi Paşa ile Mahmud Sami Paşa'nın yabancı aleyhtarlığı güderek orduda bir temizlik harekâtına girişmeleri üzerine İngiltere ve Fransa işe karıştı ve İskenderiye'ye bir donanma yolladılar. İngiliz Amirali Sir Seymour 11 Temmuz'da İskenderiye'yi topa tuttu. İngilizler Mısır'ı işgal etmekle birlikte, Osmanlı hükûmranlığına dokunmadılar; fakat 3 Ocak 1883'de yayımladıkları bir beyannameyle, gerekli gördükleri sürece Mısır'da kalacaklarını ilân ettiler.

Bâbîâlî, 17 Haziran 1884'te yabancı devletlere gönderdiği bir yazı ile Mısır'ın boşaltılmasını istedi. Ancak İngiltere 18 Aralık 1914'te Mısır'da daha sıkı bir yönetim kurdu. İngiliz himayesi ilân edildi. Bu sırada başlayan Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti, İngiltere'ye savaş ilân etti. Fakat Mısır'ın korunması tamamiyle İngilizler'in elindeydi. Bundan sonra Meclis toplanamadı ve sıkıyönetim ilân edildi. Lozan Antlaşması (24 Temmuz 1923), Türkiye ile Mısır arasındaki bütün bağların kesilmesine yol açtı. Böylece Türkiye, Mısır ve Sudan'ı İngiltere'ye terk etti.

İngiltere 28 Şubat 1922'de Mısır'da bağımsız bir devlet kurduğunu bildirdi. Ancak İngiliz birlikleri 1936'ya kadar tamamen; 1946'ya kadar kısmen ve Kanal bölgesinde ise Nâsır zamanına kadar Mısır'da kalmaya devam ettiler.

**BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİNDE
MISIR İLE ALÂKALI EVRAKIN BULUNDUĞU
FONLAR VE MUHTEVÂSI**

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde araştırmaya açık 29 fonun hemen tamamında Mısır ile alâkalı belge bulmak mümkündür. Ancak esas itibariyle Mısır'ı alâkadar eden ve bu ülkenin tarihini, idarî yapısını ve içtimâî bünyesini ifade eden evrakın belli başlı fonlarda yer aldığını söyleyebiliriz. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

I. BÂB-I ÂLÎ EVRAK ODASI KAYIT DEFTERLERİ: 1864 yılında, Osmanlı Devleti'nde eyalet sisteminden vilâyet sistemine geçilmiştir. Böylece Bâb-ı Âlî Evrak Odası'nda, hem Eyâlât-ı Mümtâze için, hem de diğer vilâyetler için müstakil kayıt defterleri hazırlanmıştır. Bunların tutulmasına, Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar devam edilmiştir.

Bâb-ı Âlî Evrak Odası'nda üç çeşit kayıt defteri tutulmuştur:

a. *Nezâret ve Devâir Gelen-Giden Kayıt Defterleri*: Bunlar, Sadâret ile nezâretler ve diğer resmî daireler arasındaki yazışmaların kayıtlarının tutulduğu defterlerdir.

Bâb-ı Âlî Evrak Odası'nda tutulan bu kayıt defterlerinde; *Mısır Komiserliği*'ne (1883-1913), Mısır'ın işleriyle ilgili yazılan *tez-kirelere* (1884-1886), *Mısır Hidipliği*'nin tezkire ve muharrerâtına (1846-1922), *Mısır Mes'elesine* (1888) ve Mısır'la ilgili *telgraflara* (1878-1886) ait bilgiler mevcuttur.

b. *Ayniyat Defterleri*: Bunlar, Sadâret'ten diğer devlet dairelerine, vilâyetlere ve sair makamlara yazılan tezkireler ile muharre-rât suretlerinin aynen kaydedildiği defterlerdir. Defterlerin üzerinde, belgenin kendisi kayıtlıdır.

Bâb-ı Âlî Evrak Odası'nda tutulan bu defterler arasında, *Mısır Mes'ele*siyle alâkalı belgelerin aynen kaydolandığı (1831-1833) yıllarına ait dört defter mevcuttur.

II. BÂB-I ÂLÎ EVRAK ODASI SADÂRET EVRAKI: Dîvân-ı Hümâyûn toplantılarının terkedilmesinden sonra bütün devlet işlerinin görülmeye başlandığı Bâb-ı Âsâfî, 18. asrın sonlarına kadar bu faaliyetini devam ettirmiştir. Bu tarihten sonra ise Bâb-ı Âsâfî'nin yerine "Bâb-ı Âlî" tabiri kullanılmaya başlanmış ve 19. asrın başlarından itibaren sadece Paşa Kapısı'nı değil, Osmanlı Hükûmeti'ni de ifade eden Bâb-ı Âlî (Sublime Porte) teşekkül etmiştir. Devletin en önemli işlerini yürüten Sadâret, Meclis-i Vükelâ, Meclis-i Vâlâ, Dahiliye Nezareti, Hariciye Nezâreti ve Deâvî Nezâreti, Bâb-ı Âlî teşkilâtını meydana getirmiştir.

Bu müesseselerin defter ve vesikalarının bir arada muameleye tâbi tutulması ve muhafaza edilmesi için 21 Temmuz 1851'de Bâb-ı Âlî Evrak Odası (BEO) resmen kurulmuştur.

Sadâret Evrakı; mülkî, askerî, adlî, siyasî, malî ve benzeri konuları ihtiva etmektedir. Tanzimat sonrasına ait olan bu yazışmalar, yeni kurulan müesseselerin işleyişleri ve yapılan ıslâhat hareketlerinin ne derece tatbik edildiğinin anlaşılması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Sadâret Evrakı'nda mevcut olup Mısır'la alâkalı bulunan belgelerin muhtevası şöyledir:

a. *Mısır'la ilgili her türlü yazışmanın mevcut olduğu fon:* Bu fonda, 1880-1922 yılları arasına ait yaklaşık otuz bin civarındaki belge yer almaktadır.

b. *Âmedî Kalemî'nde mevcut evrak:* Bu kalemde, Mısır'la ilgili tezkire ve tahrirât yer almaktadır.

Âmedî Kalemî, Reisülküttâbın hususî kalemlerinden birisi olup, Dîvân-ı Hümâyûn kalemlerindendir.

Sadrâzam tarafından padişaha yazılacak telhis ve takrirler; yabancı devletlerin hükûmet başkanlarına yine sadrâzam tarafından gönderilecek mektupların müsveddeleri; sulh anlaşmaları ile her çeşit ahidnâme ve anlaşmaların metinleri, görüşme mazbataları ve protokoller; yabancı elçilere, konsoloslara ve tüccarlara ait her

çeşit yazı burada yazılır ve asılları bu kalemde saklanırdı. Yine Osmanlı Devleti'nin hâriçte bulunan elçilerinden gelen raporların şifreleri burada çözülür, cevapları da bu kalem aracılığıyla verilirdi.

Dîvân muameleleri Paşa Kapısı'na geçtikten sonra Saray ile Sadâret Dairesi'nin teması bu kalem ile olmuştur. Tanzimat'tan sonra Âmedi Kalemi'nin ehemmiyeti artmış, vekiller hey'etinin teşkilinden sonra ise vükelâ hey'etinin zabıt kâtipliğini bu kalem yapmış ve bu hâl 1908'e kadar devam etmiştir.

c. *Bâb-ı Âli Evrak Odası Dîvân-ı Hümâyûn Kalemi'nde mevcut evrak:* Tanzimata kadar Dîvân-ı Hümâyûn'da, Ordu Dîvânlarında; Padişah, Sadrâzam, serdâr-ı ekrem, kaymakam veya defterdar başkanlığında toplanan Dîvânlarda alınan kararlar, Dîvân-ı Hümâyûn ve Bâb-ı Defteri'ye bağlı kalemlerde tutulan defterlere kaydedilerek yürürlüğe konulmuştur.

Tanzimat, Osmanlı Devleti'nin teşkilâtında olduğu gibi, yazışma tekniklerinde de bir dönüm noktası olmuştur. Yönetimdeki ağırlığın Tanzimat öncesindeki yıllarda Dîvân'dan yeni Saray'dan Sadâret Kapısı'na geçmesiyle Bâb-ı Âsafi idaresine Dîvân üyeleri birer nâzır vazifesi görmeye başlamışlardır. Artık padişah fermanlarıyla yapılan hüküm ısdârı azalmış ve yerini sadrazam buyruldu-ları almıştır. Tanzimat öncesine defterlere aynen kaydın sürdürülmesi neticesinde, sadrazam emirlerine mahsus çok miktarda "Buyruldu" ve "Ayniyât Defterleri" teşekkül etmiştir.

1. Sadâret Evrakı arasında bulunan ve Dîvân-ı Hümâyûn Kalemi'nde hazırlanmış belgelerin binlercesi Mısır ile alâkalıdır. Bunlar, Dîvân-ı Hümâyûn'da Mısır ile ilgili alınmış her türlü kararları ihtiva ederler.

2. Sadâret Evrakı arasında bulunan ve Mektûbî Kalemi'nin Umum Vilâyet Kısmı'nda hazırlanmış belgelerin binlercesi Mısır ile alâkalıdır. Bunlar, Mısır vilâyetiyle ilgili yazışmaları ihtiva ederler.

3. Sadâret Evrakı arasında bulunan ve Mektûbî Kalemi'nin Meclis-i Vâlâ Kısmı'nda yer alan Mısır'la alâkalı belgeler, Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'de hazırlanmış Mısır'la ilgili kararları ihtiva ederler.

İslâhat hareketlerinin icap ettirdiği yeni nizamnâmeleri hazırlamak, memurların muhakemesiyle meşgul olmak, lüzum görülen devlet işlerinde görüş belirtmek üzere h. 1253 (1867) yılında teşkil olunan Meclis-i Vâlâ Tanzimat'tan sonra işlerin çoğalmasından münasebetiyle "*Meclis-i Âl-i Tanzimât*" ve "*Meclis-i Ahkâm-ı Adliye*" adı altında bir meclise dönüştürülmüştür. Bu Meclis, İdare, Tanzimat ve Adliye olarak üç kısma ayrılmıştır.

4. Sadâret Evrakı arasında bulunan ve Mektûbî Kalemi'nin Deâvî Kısmı'nda hazırlanmış belgelerden Mısır ile alâkalı olanları, yine Dîvân-ı Hümâyûn'da alınan kararları ihtiva etmektedir.

Adlî icra kuvvetlerinin başı ve teşrifât işlerinin âmiri olan Çavuşbaşılık 1836'da kaldırılarak yerine Deâvî Nezâreti teşkil olunmuş, bilâhare bu da Adliye Nezâreti'ne dönüşmüştür.

III. DÎVÂN-I HÜMÂYÛN KALEMİ'NDE MEVCUT EVRAK:
Dîvân-ı Hümâyûn'da alınan kararların kaydolunduğu defterlerin en önemli serisi, Mühimme Defterleridir. Bununla birlikte, Mısır'la ilgili olup, Dîvân-ı Hümâyûn'da tutulmuş defterlerin yer aldığı başka kalemler de mevcuttur. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. *Mühimme Kalemi ve Mühimme Defterleri:* Osmanlı Devleti'nin idarî teşkilâtını meydana getiren Dîvân-ı Hümâyûn'da, her konuda karar alınır ve bunlar kayda geçirilirdi. Dîvân-ı Hümâyûn'da hükme bağlanan, yazılması karar altına alınan ferman, berat, hüküm gibi kararların yazılmasıyla meydana gelen belge serisine "*Dîvân-ı Hümâyûn Sicilleri*" denirdi.

Dîvân-ı Hümâyûn Sicilleri'ni oluşturan önemli fonlardan birisi "Mühimme Defterleri"dir. Bu defterlerde, Dîvân-ı Hümâyûn'da hazırlanan ferman ve beratların, verilen hükümlerin kayıtları tutulurdu.

Mühimme Defterleri'nde 1649 yılına kadar her konuda sâdir olan hükümler yer alırken, bu tarihten sonra sadece devlet işle-

riyle ilgili ahkâm yer almıştır. Şahıslarla alâkalı verilen hükümler 1649 tarihinden itibaren "*Şikâyet Defterleri*"ne; 1742'den sonra ise bu defterlerin eyaletlere göre tanzim edilmesiyle oluşan "*Ahkâm-ı Şikâyet Defterleri*" veya kısaca "*Ahkâm Defterleri*"ne yazılmaya başlanmıştır.

Mühimme Defterleri'ndeki malûmat sayesinde, Osmanlı Devleti'nin merkez ve taşra teşkilâtının yapısını, idaresi altında bulunan her toplumun içtimaî, siyasî, iktisadî, kültürel vaziyetini ve Osmanlı Devleti'nin diğer ülke ve devletlerle olan münasebetlerini öğrenmek mümkündür.

Mühimme Defterleri, h. 961-1323 (1533-1905) yılları arasına ait 266 defterin tasnifiyle teşekkül etmiş bir fondur ve bu fona ait pek çok defterde Mısır ile alâkalı kayıtlar mevcuttur.

Mühimme Defterleri'nde Mısır ile ilgili kayıtların tutulduğu defterlerin adları ve ihtiva ettikleri yılları şöyledir:

a. *Mühimme-i Mısır Defterleri (1785-1915)*: Bu bölümde mevcut 15 defter, dört binden fazla sayfaya sahiptir.

b. *Mısır-Ordu Mühimesi (1800-1802)*: Bu bölümde mevcut 2 defter, iki yüzden fazla sayfaya sahiptir.

Dîvân-ı Hümayûn'da, Mısır ile alâkalı evrakın bulunduğu bir başka kalem daha mevcuttur:

2. *Mısır Valiliği Kalemî (1689-1792)*:

Bu kalemde, Mısır Valiliği'yle ilgili her türlü yazışmanın yer aldığı çok sayıda belgeler ve defter bulunmaktadır.

IV. EYÂLÂT-I MÜMTÂZE İRÂDELERİ: İrade; padişah emri, fermanı, arzusu demektir. 1832 senesinden evvel, herhangi bir mesele hakkında padişahın mütâlaasına lüzum görüldüğünde, meselenin hülâsası kendisine sunulurdu. Buna *arz* tezkiresi veya *telhis* denirdi. Padişah, telhisi okuyarak mesele hakkındaki fikrini tezkire/telhis üzerine kısaca yazardı.

Bu tarihten sonra *arz* tezkirelerinin serkâtib-i şehriyarî denilen padişahın hususî kâtibine yazılması usul edinilmiştir. Başkâtip

bunu padişaha okur, o da şifahî olarak mütâlaasını bildirir ve bu mütâlaa da arz tezkiresinin altına, eğik olarak başkâtip tarafından sadrâzama hitaben yazılırdı. Bu muamele seyrinin sonunda ortaya çıkan belgeye, *irâde* denilmiştir.

Meşrutiyet'ten sonra bu usul terkedilmiş ve padişahlar, vekiller hey'eti kararlarını tasdik etmekle iktifa etmişlerdir. Bu usule de *irâde* denilmiştir. *İrâde* usulü kabul olunduktan sonra, fermanlar muayyen meselelere; nişan, berat tevcihine; imtiyaz ifasına; kiliselerin tamirine; büyük rütbe ve memuriyetlerin verilmesine hasredilmiştir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde mevcut irâdeler, beş ayrı başlık altında ele alınmışlardır:

1. Mesâil-i Mühimme İrâdeleri

2. 1255-1309 Yılı İrâdeleri

3. 1310-1334 Yılı İrâdeleri

4. Dosya Usulü İrâdeler

5. Eyâlât-ı Mümtâze İrâdeleri

Eyâlât-ı Mümtâze, Osmanlı Devleti'ne bağlı ve hususî imtiyaz anlaşmalarıyla idare olunan eyaletlerdir. Bu eyaletler, devlete maktû vergi vererek veya sefer zamanında asker temin ederek, dahilî işlerinde tamamen serbest bulunurlardı.

İmtiyazlı eyâletlerin bu hakları, İkinci Meşrutiyet'ten sonra (1908'de) kaldırılmıştır. Bu eyaletler: a. Bulgaristan, b. Cebel-i Lübnan, c. Girit, ç. Mısır, d. Sisam, e. Yunanistan'dır.

Mısır ile ilgili irâdeler (1839-1908) yılları arasında olup, beş binden fazla belgeyi ihtiva etmektedir.

V. YILDIZ EVRAKI: Sultan İkinci Abdülhamid'in Osmanlı Devleti'ni idare ettiği mahal olan Yıldız Sarayı'na atfen bu adı olan Yıldız Evrakı, Devlet ricâlinin Saray'la olan münasebetlerini hâvidir. Başlıca şu gruplara ayrılmıştır:

1. Yıldız-Esas Evrakı
2. Sadâret-Resmî Mâruzât Evrakı
3. Sadâret-Hususî Mâruzât Evrakı
4. Mütenevvî Mâruzât Evrakı
5. Perakende Evrakı
6. Mâruzât Defterleri

Umumî olarak 1858-1919 yılları arasındaki Mısır ile alâkalı evrak, hemen hemen her konudan örneklerle sahiptir. Mısır Meselesi, Kavalalı Mehmed Ali Paşa hâdisesi, Mısır Hidivliği ve hidivlerinin siyâsî faaliyetleri bunlar arasındadır.

Yıldız Evrakı'nın yukarıda sayılan altı bölümünde de, Mısır'la ilgili belgeler mevcuttur. Bu arada Yıldız Esas Evrakı'nın bir bölümünün de "Sadrâzam Kâmil Paşa Evrakı" adıyla kataloglandığını belirtmek yerinde olacaktır.

VI. HATT-I HÜMÂYÛN TASNİFİ: Hatt-ı Hümâyûn, padişah tarafından bir meseleye dâir sâdir olan yazılı emir, buyruk demektir. Osmanlı Arşivi'nin önemli tasniflerinden birisi olan Hatt-ı Hümâyûn Tasnifi belgeleri, Âmedî Kalemî'nin evrakı olan hatt-ı hümâyûnların toplanmasıyla meydana getirilmiştir.

Hatt-ı Hümâyûn Tasnifi'nde yer alan belgeler, h.1070-1297 (1659-1880) yılları arasına aittir. Ancak vesikaların ekserisi Sultan Üçüncü Selim ile Sultan İkinci Mahmud devirlerine aittir.

Bu fonda, Mısır ile ilgili on binden fazla belge yer almaktadır.

VII. ALİ EMİRÎ TASNİFİ: Tarihçi Ali Emirî başkanlığındaki bir hey'et tarafından tasnifi gerçekleştirilen bu fonda, h.676-1277 (1278-1860) yılları arasına ait padişahlar esas alınarak kronolojik olarak tasnif edilmiş belgeler mevcuttur.

Ali Emirî Tasnifi'nde, Mısır ile alâkalı iki bin beş yüz civarında belge olup, bunlar; siyâsî ve askerî muamelâtı; tımar ve zeâmet

tevcihlerini; inşa ve tamir masraflarını; maarif mes'elelerini ve Dîvân-ı Hümâyûn'da müzâkere edilen her türlü kararları ihtiva ederler.

VIII. İBNÜLEMİN TASNİFİ: İbnülemin Mahmud Kemal İnâl başkanlığındaki bir hey'et tarafından tasnifi gerçekleştirilen bu fonda, h.829-1290 (1425-1873) yılları arasına ait belgeler mevcuttur.

İbnülemin Tasnifi'nde yaklaşık üç bin beş yüz civarında Mısır ile ilgili belge bulunmaktadır. Bunların ihtiva ettikleri konular ise şu şekildedir:

Vakıf muameleleri; Dahiliye, Bahriye ve Nâfia ile ilgili işler; tımar ve zeâmet tevcihleri; Maliye; Hariciye; teşekkür ve şikâyetlerle ilgili konular; muhallefât; hususî tahrirât; sıhhiye; vergi muafiyeti ve imtiyaz; hatt-ı hümâyûnlar; Askeriye ve Adliye.

IX. MUALLİM CEVDET TASNİFİ: Tarihçi ve edebiyatçı Muallim Cevdet İnançalp başkanlığındaki bir hey'et tarafından tasnifi gerçekleştirilen bu fonda, h.960-1320 (1553-1902) yılları arasına ait belgeler mevcuttur.

Cevdet Tasnifi'nde yer alan Mısır ile alâkalı yaklaşık dört bin belgenin umumî muhtevası şu şekildedir:

Adliye, Askeriye, Bahriye, Dahiliye, Evkaf, Hariciye, İktisat, Eyâlât-ı Mümtâze, Maârif, Maliye, Nâfia, Sıhhiye, Saray, Tımar ve Zaptiye.

X. BAŞMUHASEBE KALEMİ: Bab-ı Defteri (Defterdar Kapısı), Devlet-i Aliyye'nin bütün malî işlerini yürüten teşekkülün adıdır. Başında, Başdefterdar veya Şıkk-ı Evvel Defterdarı bulunmaktaydı.

Onaltıncı asırdan onsekizinci asra gelinceye kadar geçen dönemde, malî işlere bakan kalemlerde birçok değişiklikler meydana gelmiş ve yeni kalemler ihdâs edilmiştir.

Başmuhasebe Kalemi, Osmanlı Devleti'nin malî işlerinin idare edildiği en önemli kalemlerinden birisidir. Dönemin her türlü malî denetimi Başmuhasebe vasıtasıyla olduğu için, bu kalemde mevcut iktisadî konulu defterler, çok çeşitlilik arzederler.

Başmuhasebe Kalemi'nin muhtelif kataloglarında Mısır ile ilgili belge ve defterler mevcuttur. Ancak özellikle (1574-1803) yılları arasındaki binden fazla belgeyi ihtiva eden "Mısır Hazînesi" bölümünü belirtmek gereklidir.

XI. DAHİLİYE NEZÂRETİ: Sultan İkinci Mahmud dönemine kadar Dahiliye Nezâreti ihdâs olunmamıştı. Önceki devirlerde Sadâret Kethudâsı veya Kâhya Bey olarak anılan makam, 23 Zilka'de 1251 (1835)'de Mülkiye Nezâreti'ne tahvil edilmiş ve başına Pertev Paşa Nâzır olarak tayin edilmişti. 9 Receb 1253 (1837)'de ise bu kez adı Dahiliye Nezâreti olarak değiştirilmiş ve Âkif Paşa'ya da Dahiliye Nâzırlığı görevi verilmişti.

1255 (1839)'da ilga edilen Dahiliye Nezâreti'nin işlerini çekip çevirmek, Sadâret'in uhdesine verilmiştir.

1285 (1868) yılında ise tekrar teşekkül ettirilen Dahiliye Nezâreti'nin başına Şirvanîzâde Rüşdü Paşa, Nâzır olarak tayin edildi.

1288 Cemâziyelevveli'nde yeniden Sadâret'in uhdesine dahil olan Dahiliye Nezâreti, Muharrem 1294 (1876)'da üçüncü kez teşekkül ettirildi ve Cevdet Paşa, Dahiliye Nâzırı oldu.

Dahiliye Nezâreti'nin (1908-1922) yılları arasına ait evrakı arasında, Mısır ile alâkalı olanların bulunduğu kalemler şunlardır:

İdare Kısmı, Sicill-i Nüfûs-Tahrirât, Muhâberât-ı Umûmiye İdaresi ve Kalem-i Mahsûs Müdiriyyeti.

XII. DİĞER FONLAR: Başbakanlık Osmanî Arşivi'nde mevcut diğer fonlarda da Mısır ile ilgili belge ve defter mevcuttur. Bunlardan bir kaçını daha zikrettiklerimize ilâve edebiliriz.

1. TAPU TAHRİR DEFTERLERİ:

Osmanlı Devleti'nde, fethedilen ülkelerin arazisini teşkil eden ve toprağın mülkiyet ve tasarruf sistemi ile vergi nisbetlerini göstermek için tutulan; devlet topraklarının esas kaydı olduğu için tapu hükmünde bulunan bu defterler, "Tapu Tahrir Defterleri" veya "Defter-i Hâkânîler" şeklinde adlandırılır.

Osmanlı Devleti'nde, yeni bir yer fethedildiğinde ilk iş olarak arazi tahriri yapılırdı. Bu suretle hasılât ve vergi gelirlerinin bilinmesi ile tımar sisteminin tesis ve tatbikine geçilerek, o ülke de Osmanlı Devleti'nin bir liva veya vilâyeti hâline getirilmekteydi.

İlyazıcı da denilen tahrir âmiri (veya emini), tahrir kâtibi ve bulunulan mahallin kadısından teşekkül eden tahrir hey'eti, uygun yaştaki her raiyyetin adını, baba adıyla birlikte bizzat kaydeder; çift, bennâk ve mücerredlik durumlarıyla toprağı olanların çift, yarım çift veya dönüm miktarı yerlerini de yazardı.

Bu seride, Mısır'ın hazînesi ile ilgili mevcut defterlerden üçünün özeti şu şekildedir:

642 numaralı ve h.1002 (1593) tarihli defterin özeti:

Mısır Hazînesi'nin muhafızı Ahmed ve Kurt Paşa zamanındaki masraf ve irâdını hâvi rûznâmçe defteri.

726 numaralı ve h.1025 (1616) tarihli defterin özeti:

Mısır'ın irad ve masrafını hâvi muhasebe defteri.

734 numaralı ve h.1027 (1617) tarihli defterin özeti:

Mısır Hazînesi'nin masraf ve vâridâtı.

2. ŞÛRÂ-YI DEVLET DEFTERLERİ:

Şûrâ-yı Devlet, 1284 (1868) tarihinde, Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'nin lağvedilmesinden sonra Divân-ı Ahkâm-ı Adliye ile birlikte teşkil edilmiştir.

8 Zilka'de 1284 (2 Mart 1868) tarihli kuruluş nizamnamesinde Şûrâ-yı Devlet, umumî mülkî işlerin müzakere merkezi olarak zikredilmektedir. Şûrâ-yı Devlet, kuruluşundan itibaren daimî olarak hükûmet-i seniyyelerde reisi tarafından temsil edilmiştir. İlk Şûrâ-yı Devlet Reisi Midhat Paşa'dır.

Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar faaliyetini devam ettiren Şûrâ-yı Devlet, başlangıçta beş daire olarak teşekkül etmiş iken, zamanla bazılarının lağvı veya birleştirilmesi, bazılarının ise sonradan ihdâsı sebebiyle daire sayısı sâbit kalmamıştır.

3. MALİYEDEN MÜDEVVER DEFTERLER:

Maliye Bakanlığı'ndan devralınan defterlerden teşekkül etmiş bu seride; Maliye, arazi tahriri, Saray işleri, yeniçeri mevâcipleri gibi konular mevcuttur.

Bu defterler arasında, Mısır ile ilgili kayıtların yer aldığı pek çok defter mevcuttur.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi görüleceği üzere, Balkan, Orta ve Yakın Doğu, Akdeniz, Kuzey Afrika ve Arap ülkelerinin tarihî kaynakları bakımından vazgeçilmesi mümkün olmayan eşsiz bir hazinedir. Bu coğrafyada yer alan ülkelerin tarihlerinin Başbakanlık Osmanlı Arşivi göz ardı edilerek yazılmasının söz konusu olmayacağı kesinlikle söylenebilir.

القاهرة في ٢٨/١٢/١٩٩٦

"بحث لمدير عام دار وثائق الدولة في تركيا
ألفاء في محاضرة في دار الوثائق المصرية"

عن/

أهمية دار الوثائق العثمانية في استانبول و التابع

لرئاسة وزراء تركيا بالنسبة لمصادر مصر التاريخية

د. محمد بن تارقي

مدير عام دار وثائق الدولة برئاسة الوزراء في تركيا

مقدمة

ترجع فكرة انشاء دار للوثائق الى عهد بعيد في تاريخ الدولة العثمانية التي كانت قوية لقرون عديدة عاشتها بين الدول.

و لادراكهم لأهمية الدور الذي تلعبه الوثائق أطلقوا عليها اسم خزانة الأوراق .
تعد تركيا من أغنى دول العالم من حيث امتلاك الوثائق ليس كما فقط بل أيضا موضوعيا
و ذلك بفضل ما ورثته من وثائق تاريخية غنية من الدولة العثمانية و أهمية الوثائق التي تملكها
تركيا ليس لتركيا فقط بل أيضا للدول العربية و دول في الشرق الأوسط و الأدنى و البلقان و
بهذا يكون ما تملكه من وثائق ذي أهمية عالمية فضلا عن الأهمية القومية.

و الوثائق التي هي عبارة عن مكاتبات رسمية لمؤسسات الدولة محفوظة في دار الوثائق
العثمانية في استانبول التابع للإدارة العامة لدار وثائق الدولة برئاسة الوزراء و بالإضافة الى
ذلك هناك وثائق أخرى في بعض المتاحف و المكتبات و دور الافتاء و مؤسسات أخرى في الدولة.
يحتوي الدار سالف الذكر ما يقرب من ١٥٠ مليون وثيقة فضلا عن كونها من أهم المصادر
الأساسية لدراسات التاريخ و الثقافة التركية فهي بمثابة أهم مصادر الوثائق التاريخية في العالم

هذه الوثائق عبارة عن سجلات و دفاتر مفيدة في أقلام متعددة في الديوان السلطاني و
الباب العالي و هذه المؤسسات من إحدى الصالح المركزية في الدولة .
من أهم مميزات دار الوثائق العثمانية أنها تلقي أصدق الضوء على الحياة الثقافية و الاقتصادية
و السياسية للبلدان الخاضعة للحكم العثماني و تثبت حقوق الأمم و الأفراد .

أما في يومنا هذا فإن الباحثين من هذه الدول يرون أنه يحتم عليهم أن يتوجهوا الى
ذلك الدار لأقامة دار وثائق خاصة بهم و إبراز علومهم الاجتماعية و تقيمها .

فيما يلي أعرض عليكم عرضا موجزا لأهمية الأرشيف العثماني بالنسبة لمصادر مصر
التاريخية.

(١)

وثائق خاصة بمصر و مشتملاتها في دار الوثائق العثمانية التابع لرئاسة الوزراء في تركيا

في دار الوثائق العثمانية ٢٩ دفترًا يسمح بالبحث فيها و من الممكن العثور علي وثيقة تخص مصر في الدفاتر التسع و العشرين كلها الا أنه يمكننا القول إن ما تخص مصر من وثائق تاريخيا اداريا و اجتماعيا توجد بصورة أساسية في الدفاتر المعينة و هي

أولا: دفاتر القيد الموجودة في غرفة أوراق الباب العالي
عام ١٨٦٤ م. تحولت النظام الاداري في الدولة العثمانية من نظام الولايات الي المحافظات . لذلك أعدت في غرفة الوثائق في الباب العالي دفاتر مستقلة لكل من الولايات الممتازة و المحافظات و استمر هذا النظام الاداري حتي نهاية الدولة .
تشمل غرفة وثائق الباب العالي نوعين من الوثائق
** دفاتر قيد الصادر والوارد في الوزارات و المصالح الحكومية : هذه الدفاتر تقيد فيها المكاتبات بين الصدارة أي رئاسة الوزراء و الوزارات و الدوائر الرسمية .
تشمل هذه الدفاتر معلومات عن مصر (١٨٨٣-١٩١٢) و عن مذكرات محررة بخصوص مصر و كذلك مكاتبات و مذكرات خاصة بخديو مصر (١٨٨٤-١٨٨٦) و المسألة المصرية (١٨٨٨) و برقيات خاصة بمصر فيما بين أعوام (١٨٧٨ - ١٨٨٦) .
** دفاتر عينيات : هي دفاتر كانت تسجل فيها صورة طبق الأصل من المذكرات و المكاتبات التي تصدر من الصدارة الي المصالح الرسمية و الولاة ودوائر أخرى في الدولة .
من بين هذه الدفاتر المحفوظة في غرفة الوثائق في الباب العالي وثائق تخص المسألة المصرية بين أعوام (١٨٣١ - ١٨٣٢) و هي محفوظة كما هي .

ثانيا : وثائق الصدارة في غرفة و ثائق الباب العالي :
بعد ترك اجتماعات الديوان السلطاني حل محله باب أسافي حيث استمر حتي نهاية القرن ال ١٨ و بعد ذلك التاريخ بدأ استعمال كلمة الباب العالي ، هذه الكلمة صارت تعني الحكومة العثمانية و ليس باب الباشا فقط الباب العالي يشمل الصدارة و مجلس الوكلاء و الولاة و وزارات الداخلية و الخارجية و العدل و لحفظ الدفاتر و الوثائق أنشئت غرفة وثائق الباب العالي في ٢١ يوليو ١٨٥١ .
** أوراق الصدارة تشمل مكاتبات عن الادارة و العدالة و السياسة و المالية و هذه المكاتبات ترجع الي ما بعد الاصلاحات الادارية أي التنظيمات . و هي هامة لكشف نشاط المؤسسات الجديدة التي أنشئت بعد التنظيمات و مدى الالتزام بالاصلاحات الجديدة .
** الوثائق الخاصة بمصر من وثائق الصدارة هي :
١- دفاتر تشمل مكاتبات متنوعة خاصة بمصر حيث يوجد فيها حوالي ٣٠ ألف وثيقة تعود الي فترة ما بين ١٨٨٠-١٩٢٢ .

٢- وثائق قلم أمدي : و هي عبارة عن مذكرات و مكاتبات خاصة بمصر و قلم أمدي هذا هو من الأقسام الخاصة لمكتب رئيس الكتاب و الديوان السلطاني .
كان يحفظ في قلم أمدي ملخصات و تقارير يحررها و يرفعها الصدر الأعظم الي السلطان ، مسودات رسائل يحررها الصدر الأعظم لارسالها الي حكومات الدول الأجنبية و اتفاقيات المصالحات و المعاهدات و مقررات المباحثات و البروتوكولات و المحررات خلاصة بالسفراء الأجانب و القناصل و التجار حيث كانت هذه المكاتبات تدون في هذا القلم و يحفظ الأصل فيه و كذلك كان يتم فيه فك رموز تقارير يرسلها سفراء الدولة في الدول الأجنبية و يرد عليها بمعرفة هذا القلم العالي .

(١)

٣- وثائق قلم الديوان السلطاني في غرفة وثائق الباب العالي : تقيد فيها القرارات الصادرة من الديوان السلطاني و ديوان الجيش و المجالس المنعقدة برئاسة السلطان أو التي تعقد برئاسة الصدر الأعظم أو قائد الجيش نيابة عن السلطان والمجالس التي تعقد برئاسة قائممقام أو وزير المالية حيث كان سريان تنفيذ القرارات يبدأ بالتسجيل في الاقلام التابعة للديوان و دفتر الباب العالي.

- ١- إن آلاف من الوثائق التي حررها قلم الديوان السلطاني و الموجودة ضمن أوراق الصدارة تتعلق بمصر و هذه الوثائق أيا كان نوعها تتناول جميع القرارات التي تتعلق بمصر.
- ٢- إن آلاف من الوثائق التي حررها قلم الولاية العامة لقسم القلم المكتوبي و الموجود ضمن أوراق الصدارة تتعلق بمصر و هذه الوثائق تتناول المكاتبات التي تتعلق بمصر.
- ٣- الوثائق التي تخص مصر في قسم مجلس الولاة التابع للقلم المكتوبي و الموجود ضمن وثائق الصدارة تشمل القرارات الخاصة بمصر و الصادرة في مجلس أحكام عدلية.
- مجلس الولاة الذي تشكل عام ١٨٦٧ لاسداء المشورة في أمور الدولة و اعداد مسودة القوانين و محاكمة موظفي الدولة تحول أولا الي مجلس التنظيمات العالي ثم الي مجلس الأحكام العدلية ينقسم هذا المجلس الي القسم الإداري و التنظيمات و القسم العدلي.
- ٤- من الوثائق التي تعد في قسم الدعاوي للقلم المكتوبي تتعلق بمصر و تحوي قرارات صادرة من الديوان السلطاني.

ثالثا: وثائق قلم الديوان السلطاني : الدفاتر المهمة من أهم الدفاتر التي يسجل فيها قرارات الديوان السلطاني و بالإضافة الي ذلك فإن هناك أقلام أخرى فيها دفاتر عن مصر كما يلي: ١- قلم المهمات و الدفاتر المهمة : الديوان السلطاني الذي يشمل المصالح الإدارية في الدولة يقوم باتخاذ قرارات في أي موضوع كان و هذه القرارات تقيد فيها حيث يطلق علي مسلسل القرارات و البراءات و الأحكام التي تقرر تسجيلها سجلات الديوان السلطاني. الدفاتر المهمة من أهم الدفاتر التي تتكون منها سجلات الديوان السلطاني حيث تقيد فيها الفرمانات و البراءات و الأحكام التي يصدرها الديوان السلطاني. الدفاتر المهمة الي تاريخ ١٦٤٩ كانت تشمل كل حكم صادر في أي مجال و بعد ذلك التاريخ صارت منحصرة علي الأحكام الصادرة في الأمور الأميرية أما الأحكام المتعلقة بالأفراد صارت تقيد في دفاتر الشكاوي حتي عام ١٧٤٢ و بعد ذلك في دفاتر أحكام الشكاوي أو باختصار دفاتر الأحكام المعدة حسب الولايات. بفضل الدفاتر المهمة يمكننا التعرف علي النظام الإداري في المركز و الأقاليم و الأحوال الاجتماعية و السياسية و الاقتصادية و الثقافية للقوميات الخاضعة للدولة و علاقات الدولة مع الدول الأخرى.

الدفاتر المهمة تشكلت من تصنيف ٢٦٦ دفترا تشمل الفترة من ١٥٣٣ الي ١٩٠٥ م= ٩٦١ الي ١٣٢٣ م و بها دفاتر عديدة فيها سجلات عن مصر و اليكم أسماء الدفاتر و الفترة الزمنية لها ١- دفاتر مصر المهمة في الفترة من ١٧٨٥ الي ١٩١٥ ، فيها عدد ١٥ دفترا عبارة عن أكثر من ٤٠٠٠ صفحة.

ب- مهمة جيش مصر في الفترة من ١٨٠٠ الي ١٨٠٢ فيها عدد ٢ دفتر عبارة عن أكثر من ٢٠٠ صفحة.

في الديوان السلطاني قلم آخر فيه وثائق عن مصر و هو

٢- قلم محافظة مصر في الفترة من ١٦٨٩ الي ١٧٩٢ فيه وثائق و دفاتر عديدة تشمل مكاتبات متعددة

رابعا: إرادات الولايات الممتازة: الإرادة تعني توجيهات و إرادة السلطان ، الي عام ١٨٣٢ كان يقدم للسلطان ملخص قضية يحتاجون فيها الي معرفة إرادة السلطان حيث كان السلطان يقوم بالتأشير علي الملخص و يسمي الملخص بالعرض أو التلخيص .

(٢)

و بعد ذلك التاريخ جرت العادة علي عرض المذكرات علي كتاب السلطان حيث يقوم الكاتب أول بعرضها علي السلطان و هو بدوره يصدر توجيهاته شفاهة و يقوم الكاتب أول بكتابتها مائلا تحت المذكرة مخاطبا الصدر الأعظم و اطلق علي الوثيقة التي تكونت بهذه الصورة "إرادة" بعد النظام المشروطي تم التخلي عن ذلك النظام حيث اكتفي السلاطين بالتوقيع علي قرارات الوزراء و سميت الوثيقة التي تكونت بهذه الصورة أيضا بـ "إرادة" و بعد أن صار أسلوب اصدار إرادة عادة متبعة انحصرت الفرمانات علي المسائل المعينة مثل منح النياشين و البراءات و الامتيازات و ترميم الكنائس و منح رتب عالية.

تم تناول الارادات الموجودة في الارشيف العثماني تحت العناوين الخمسة المنفصلة و هي :

١- ارادات المسائل المهمة ٢- ارادات في الفترة من ١٢٥٥ الي ١٣٠٩ ٣- ارادات في الفترة من ١٣١٠ الي ١٣٢٤ ٤- ارادات علي نظام ملفات ٥- ارادات الولايات الممتازة .

الولايات الممتازة هي ولايات خاضعة للدولة بموجب اتفاقية خاصة تمنح للولاية حقوق متميزة حيث كانت هذه الولايات تدفع للدولة ضريبة محددة أو تقدم عساكر للدولة أثناء الحروب و ألغيت هذه الحقوق للولايات المتميزة بعد النظام المشروطي الثاني و مصر كانت من هذه الولايات التي هي أ- البلغارية ب- جبل لبنان ج- جزيرة جيريت د- سيسام ه- اليونان الارادات الخاصة بمصر في الفترة من ١٨٢٩ الي ١٩٠٨ تشمل أكثر من خمسة آلاف وثيقة.

خامسا : أوراق يلديز نسبة الي قصر يلديز مقر الحكم في عهد السلطان عبد الحميد الثاني و هذه الوثائق تتعلق بعلاقات رجال الدولة بالقصر و هي تنقسم الي : ١- أوراق يلديز أساسية. ٢- أوراق معروضات رسمية للصدارة ٣- أوراق معروضات خاصة للصدارة ٤- أوراق معروضات متنوعة ٥- أوراق غير منتظمة ٦- دفاتر معروضات .

في كل واحدة من هذه الأوراق الست يمكننا العثور علي معلومات عن مصر ، و نحب أن نشير هنا الي أنه تم فهرسة احدي أوراق يلديز أساسية باسم أوراق الصدر الأعظم كامل باشا .

سادسا : تصنيف الخط السلطاني نسبة الي التوجيه و الأمر الكتابي الصادر من السلطان و هذا التصنيف تكون من جمع المخطوطات السلطانية في أوراق قلم أمدي و هذه الوثائق من أهم وثائق الارشيف العثماني .

و هذه الوثائق تخص الفترة من ١٠٧٠ الي ١٢٩٧ (١٦٥٩-١٨٨٠م) الا أن معظم هذه الوثائق قد أنشئت في عهدي السلطان سليم الثالث و السلطان محمود الثاني و في هذا التصنيف يوجد أكثر من عشرة آلاف وثيقة عن مصر .

سابعا : تصنيف علي أميري نسبة الي المؤرخ علي أميري الذي تشكلت لجنة برياسته لتصنيف الوثائق التي تشمل الفترة من ٦٧٦ الي ١٢٧٧ (١٢٧٨-١٨٦٠) حيث تم تصنيف الوثائق حسب الترتيب الزمني .

يوجد في هذا التصنيف تقريبا ٢٥٠٠ وثيقة عن مصر و هي تتناول الحياة السياسية و العسكرية و مصاريف البناء و الترميم و المسائل التعليمية و أنواع عديدة من قرارات تمت مناقشتها في الديوان السلطاني.

ثامنا : ابن الأمين نسبة الي التصنيف الذي قامت به اللجنة المشكلة برياسة ابن الأمين محمود كمال إينال و التصنيف هذا يشمل الفترة من ٨٢٩ الي ١٢٩٠ (١٤٢٥-١٨٧٣)

في هذا التصنيف يوجد ما يقرب من ٣٥٠٠ وثيقة عن مصر و محتويات هذه الوثائق هي الاراقف و الداخلية و البحرية و الأمور النافعة و المالية و الخارجية و الشكاوي و الثنات و التحريرات الخاصة و الصحة و الاعفاء من الضريبة و الامتيازات و المخطوطات السلطانية و الجيش و العدل .

(٣)

تاسعا: تصنيف معلم ناجي نسبة الي اللجنة المشكلة برئاسة المؤرخ و الاديب معلم جودت إنانجالب في الفترة من ٩٦٠ الي ١٣٢٠ (١٩٠٣-١٩٠٢)

في مصنفات جودت توجد ما يقرب من ٤٠٠٠ وثيقة عن مصر في موضوعات العدالة و الجيش و البحرية و الداخلية و الأوقاف و الخارجية و الاقتصاد و الولايات الممتازة و المعارف و المالية و الأمور النافعة و الصحة و القصر و ضريبة الأراضي و الأمن .

عاشرا: قلم محاسب أول يوجد فيه باب الدفتر و هذا الدفتر عبارة عن جهاز المالية في الدولة و يرأسه دفتردار أول أو شق أول دفتردار .
قلم محاسب أول من أهم الأقسام عن المالية في الدولة و نظرا لمراقبة المحاسب أول لكل نشاط مالي فإن الوثائق الموجودة فيه متنوعة جدا .

و فيه وثائق و دفاتر عن مصر و خاصة في الفترة من ١٥٧٤ الي ١٨٠٣ حيث تزيد الوثائق في خزانة مصر عن ١٠٠٠ وثيقة .

حادي عشرة : وزارة الداخلية : لم تكن تنشأ وزارة الداخلية حتي عهد السلطان محمود الثاني قبل ذلك كان يتولي كتحذا الصدارة أو كتحذا بك أمور داخلية الي ٢٣ ذي القعدة ١٢٥١ (١٨٣٥) و في ذلك التاريخ توليها الوزير بترو باشا ثم تحول الاسم الي وزارة الداخلية في ٩ رجب ١٢٥٣ (١٨٣٧) و عين عاكف باشا وزيرا للداخلية ثم الغيت الوزارة و ضمت الي الصدارة في ١٢٥٥ * و بعد انشائها مرة أخرى تولاها تباعا شيرني زادة رشدي باشا في ١٢٨٥ (١٨٦٨) * ثم ضمت الي الصدارة مرة أخرى في جمادي الاول ١٢٨٨ و انفصلت عنها في ١٢٩٤ (١٨٧٦) و عين جودت باشا وزيرا للداخلية في ١٢٩٤ (١٨٧٦)

تشمل الأقسام الموجودة في سجلات الداخلية في الفترة من ١٩٠٨ الي ١٩٢٢ ما يلي : قسم الادارة و سجل النفوس و المكاتبات العمومية و مديرية القلم الخاص .

ثاني عشرة: دفاتر أخرى : هناك دفاتر أخرى فيها وثائق عن مصر و هي : ١- دفاتر عقود التمليك أو دفاتر حاقاني تقيد فيها ملكية و متصرف الاراضي المفتوحة و نظام الضريبة و هذه السجلات بمثابة سجلات أساسية أي عقود تمليك لأراضي الدولة .

البيكم عرض مختصر عن ثلاثة دفاتر خاصة بخزانة مصر : دفتر رقم ٦٤٢ في ١٠٠٢ (١٥٩٣) : دفتر ميزانية الصرف و الدخل في عهد أحمد كورت باشا محافظ خزانة مصر .
دفتر رقم ٧٢٦ في ١٠٢٥ (١٦١٦) : دفتر محاسبات دخل و مصاريف مصر .

دفتر رقم ٧٣٤ في ١٠٢٧ (١٦١٧) : مصاريف و واردات خزانة مصر .
٢- دفاتر شوري دولة : تشكل مجلس الدولة و ديوان أحكام عدلية معا في ١٢٨٤ (١٨٦٨) بعد إلغاء مجلس والاء أحكام عدلية .

مجلس الدولة استمر في عمله الي نهاية الدولة الا أن دوائرها الخمس المنشأة مع اقامة المجلس لم تكن ثابتة حيث زيدت حيناً و نقصت عدد دوائرها حيناً آخر .

٣- دفاتر نقلت من المالية فيها مواضيع المالية و محررات الاراضي و أعمال القصر و في هذه الدفاتر سجلات عديدة عن مصر .

بعد هذا العرض السريع يتضح أن الارشيف العثماني خزانة لا نظيرة لها بالنسبة لمصادر تاريخ الدول العربية و دول شمال افريقيا و الشرق ز الأدنى و الأوساط و البلقان .

ولا يمكن كتابة تاريخ هؤلاء الدول بصرف النظر عن الارشيف العثماني .

T.C.
BASBAKANLIK
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
YAYINLARI

- Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı personeli hizmetiçi eğitimi ders notları, İstanbul, 5 Ekim - 3 Aralık 1992. - İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993. - XXXII, 409 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; yayın nu. 1)
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (Rehber). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1993. - X, 91 s.: rnk. res. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; yayın nu. 2)
Eser, Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Arapça olmak üzere dört dilde hazırlanmıştır.
- Fiyatı: 20.000.-TL.
- Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü III. Kurumlararası Arşiv Hizmetleri Semineri ders notları, Ankara, 13 - 24 Aralık 1993. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993. - XVII, 345 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; yayın nu. 3)
- Binark, İsmet. Türk arşivlerinin kısa tarihçesi ve Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün faaliyetleri. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - IX, 126 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; yayın nu. 4)
- Binark, İsmet. A Short history of the Turkish archives and the activities of the General Directorate of the State Archives. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - IX, 133 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; yayın no. 4)
- Başbakanlık Merkez Teşkilâtı (Tarihçe ve Mevzuat). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1995. - 2 c. (XXXII, 430; IX, 536 s.: 6 rnk. res.). - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; yayın nu. 5)

Fiyatı: 600.000.-TL.

Satış fiyatı belirtilmemiş olan yayınlar, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü ile kamu kurum ve kuruluşlarının arşiv personelinin eğitimi, araştırma merkezleri ve üniversiteler için kaynak eser olarak hazırlanmış ve mahdut sayıda basılmıştır.

- Binark, İsmet. Balkan ülkelerinin tarihi kaynakları bakımından Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin önemi. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1996. - 20 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; yayın nu. 6)

10-12 Haziran 1996 tarihleri arasında Makedonya Cumhuriyeti'nin Ohrid şehrinde düzenlenen "Balkan Ülkeleri Devlet Arşivleri Genel Müdürleri Yuvarlak Masa Toplantısı"na sunulan tebliğdir.

- Binark, İsmet. Importance of the Prime Ministry Ottoman Archives for historical sources of the Balkan countries. - Ankara: Prime Ministry General Directorate of the State Archives, 1996. - 22 s. - (Republic of Turkey Prime Ministry General Directorate of the State Archives; publication nu. 6)
Paper presented in the "Round Table Meeting of the General Directors of State Archives of the Balkan Countries" held in Ohrid, Republic of Macedonia between 10-12 June 1996.

- Binark, İsmet. Yemen tarihinin kaynakları bakımından Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin önemi = Importance of the Prime Ministry Ottoman Archives for historical sources of Yemen. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1996. - 24 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; yayın nu. 7)

10 Temmuz 1996 tarihinde Yemen'in başkenti San'a'da, San'a Üniversitesi'nde verilen konferans metnidir.

- Binark, İsmet. Mısır tarihinin kaynakları bakımından Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin önemi. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1997. - 25 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; yayın nu. 8)

28 Aralık 1996 tarihinde Mısır Milli Arşivi'nde verilen konferans metnidir.

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI

YAYINLARI

- Atatürk ile ilgili arşiv belgeleri (1911-1921 tarihleri arasına ait 106 belge). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1982. - XII, 206 s. - (T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın no.1. Gn. no. 060)
- Osmanlı fermanları = Ottoman fermans. - İstanbul: Seçil Ofset, 1992. - 208 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 2)
- Osmanlı Devleti ile Kafkasya, Türkistan ve Kırım Hanlıkları arasındaki münâsebetlere dair arşiv belgeleri (1687-1908 yılları arası). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1992. - XLVII, 240, 197 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 3)
Mevcudu kalmamıştır.

Fiyatı: 32.000.-TL.

- Osmanlı Devleti ile Azerbaycan Türk Hanlıkları arasındaki münâsebetlere dâir arşiv belgeleri: Karabağ - Şuşa, Nahçıvan, Bakü, Gence, Şirvan, Şeki, Revan, Kuba, Hoy, I (1578-1914). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1992. - XXVIII, 427 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 4)

Mevcudu kalmamıştır.

Fiyatı: 30.000.-TL.

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi rehberi. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1992. - XXVI, 634 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 5)

Mevcudu kalmamıştır.

Fiyatı: 40.000.-TL.

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı çalışmalarında uyulacak imlâ usûl ve esasları. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - VI, 153 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 6)

- Bosna - Hersek ile ilgili arşiv belgeleri (1516 - 1919). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1992. - XXVIII, 685 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 7)

Mevcudu kalmamıştır.

Fiyatı: 68.000.-TL.

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi tasnif talimatnamesi. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - XIII, 169 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 8)

- Osmanlı Devleti ile Azerbaycan Türk Hanlıkları arasındaki münâsebetlere dâir arşiv belgeleri: Karabağ - Şuşa, Nahçıvan, Bakü, Gence, Şirvan, Şeki, Revan, Kuba, Hoy, II (1575-1918). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1993. - XX, 483 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 9)

Mevcudu kalmamıştır.

Fiyatı: 65.000.-TL.

- Reyhman, Jan - Ananiasz Zajaczkowski. Osmanlı - Türk diplomatikası el kitabı = Handbook of Ottoman - Turkish diplomacy / gnlş. İng. çev. Andrew S. Ehrenkrantz, çev. Mehmet Fethi Atay. - İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993. - XXIV, 257 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 10)

- Musul - Kerkük ile ilgili arşiv belgeleri (1525-1919). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1993. - XXXVI, 734 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 11)

Fiyatı: 75.000.-TL.

- 3 numaralı mühimme defteri (966-968/1558-1560): Tıpkıbasım. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1993. - 570 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 12. Dîvân-ı Hümayûn Sicilleri dizisi; 1)

Fiyatı: 280.000.-TL.

- 3 numaralı mühimme defteri (966-968/1558-1560): Özet ve transkripsiyon. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1993. - LIX, 816 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 12. Divân-ı Hümayûn Sicilleri dizisi; 1)

Fiyatı: 280.000.-TL.

- 438 numaralı muhâsebe-i vilâyet-i Anadolu defteri (937/1530) I.: Kütahya, Karahisâr-i Sâhip, Sultanönü, Hamid ve Ankara Livâları: Dizin ve tıpkıbasım. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1993. - XXII, 108, 209 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 13. Defter-i Hâkânî dizisi; 1)

Fiyatı: 160.000.-TL.

- Osmanlı belgelerinde Ermeniler (1915-1920). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1994. - XXXIX, 627 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 14)

Fiyatı: 100.000.-TL.

- Osmanlı belgelerinde Ermeniler (1915-1920). - 2. bsk. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1995. - LXXXIV, 627 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 14)

Fiyatı: 350.000.-TL.

- Hüseyin Nâzım Paşa. Ermeni olayları tarihi. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1994. - 2 c. (LXIV, 463, 543 s.). - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 15)

Fiyatı: 180.000.-TL.

- Tanzimat öncesi merkez evrakının tasnif kılavuzu ve belge örnekleri. - İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - XIV, 632 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 16)

- Bulgaristan'daki Osmanlı evrakı. - İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - XXIII, 230 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 17)

Fiyatı: 30.000.-TL.

- Osmanlı belgelerinde siyakat yazısı. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - IX, 285 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 18)

- Osmanlı fermanları = Ottoman fermans. - 2. bs. Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1994. - XXX, 177 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 19)

Fiyatı: 900.000.-TL.

- 438 numaralı muhâsebe-i vilâyet-i Anadolu defteri (937/1530) II.: Bolu, Kastamonu, Kengiri ve Koca-ili livâları: Dizin ve tıpkıbasım. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1994. - XIII, 171, 200 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 20. Defter-i Hâkânî dizisi; 1)

Fiyatı: 350.000.-TL.

- 5 numaralı mühimme defteri (973/1565-1566): Tıpkıbasım. - Ankara: Başbakanlık Basımevi 1994. - 704 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 21. Divân-ı Hümâyûn Sicilleri dizisi; II)

Fiyatı: 450.000.-TL.

- 5 numaralı mühimme defteri (973/1565-1566): Özet ve indeks. - Ankara: Başbakanlık Basımevi 1994. - XLIX, 449 s. - (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 21. Divân-ı Hümâyûn Sicilleri dizisi; II)

Fiyatı: 400.000.-TL.

- Arşiv belgelerine göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan mezâlimi I: Balkanlar'da Yunan mezâlimi. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1995. - LIII, 685 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 22)

Fiyatı: 400.000.-TL.

- Arşiv belgelerine göre Kafkaslar'da ve Anadolu'da Ermeni mezâlimi I: 1906-1918 = Armenian violence and massacre in the Caucasus and Anatolia based on archives. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1995. - LXIII, 642 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 23)

Fiyatı: 400.000.-TL.

- Arşiv belgelerine göre Kafkaslar'da ve Anadolu'da Ermeni mezâlimi II: 1919 = Armenian violence and massacre in the Caucasus and Anatolia based on archives. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1995. - XI, 452 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 24)

Fiyatı: 270.000.-TL.

- Armenians in Ottoman Documents (1915-1920). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1995. - XLIV, 641 s. - (The Turkish Republic Prime Ministry General Directorate of the State Archives; publication no. 25)

Fiyatı: \$ 30.00

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi katalogları rehberi. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1995. - XXVII, 320 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 26)

Fiyatı: 250.000.-TL.

- 166 numaralı muhâsebe-i vilâyet-i Anadolu defteri (937/1530) Hüdâvendigâr, Biga, Karesi, Saruhân, Aydın, Menteşe, Teke, Alâiye livâları: Dizin ve tıpkıbasım. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1995. - XVI, 208, 314 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 27. Defter-i Hâkânî dizisi; II)

Fiyatı: 750.000.-TL.

- 6 numaralı mühimme defteri (972/1564-1565): Tıpkıbasım. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1995. - 673 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 28. Divân-ı Hümâyûn Sicilleri dizisi; III)

Fiyatı: 850.000.-TL.

- 6 numaralı mühimme defteri (972/1564-1565): Özet-transkripsiyon ve indeks. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1995. - 2 c. (XXI, 449; V, 490 s.). - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 28. Divân-ı Hümâyûn Sicilleri dizisi; III)

Fiyatı: 1.300.000.-TL.

- Makedonya'daki Osmanlı evrakı. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1996. - XVI, 229 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 29)

Fiyatı: 250.000.-TL.

- Arşiv belgelerine göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan mezâlimi II: Anadolu'da Yunan mezâlimi. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1996. - XIII, 674 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 30)

Fiyatı: 450.000.-TL.

- Arşiv belgelerine göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan mezâlimi III: Gayr-i Müslimlere yapılan Yunan mezâlimi. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1996. - XXXVIII, 630 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 31)

Fiyatı: 500.000.-TL.

CUMHURİYET ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI YAYINLARI

- Devlet Arşiv Sitesi. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1977. - 11 s.: 19 plânş.
- Arşiv ve arşivcilik bibliyografyası (Türkçe ve yabancı dillerde yayınlanmış kaynaklar) / haz. İsmet Binark. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1979. - LXXIX, 285 s. - (T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 2. Gn. no. 042)
- Binark, İsmet. Arşiv ve arşivcilik bilgileri. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1980. - XXIV, 245 s. - (T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 3. Gn. no. 049)
- Başbakanlık Devlet Arşiv Sitesi "Cumhuriyet Arşivi"nin açılışı, 29 Ekim 1988. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1989. - 16 s.: 24 plânş. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 4)
- Kurumlararası Arşivcilik ve Dokümantasyon Semineri (2 - 27 Ekim 1989: Ankara). - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1989. - 2 c. (190; 50 s.). - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; yayın no. 5) c. 1.: Arşiv tebliğleri, c. 2.: Dokümantasyon tebliğleri.

- Kathpalia, Yash Pal. Arşiv malzemesinin korunması ve restorasyonu / çev. Nihal Somer. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1990. - XLVII, 219 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 6)
- Benoit, Gérard - Danièle Neirinck. Endüstriyel ve tropikal ülkelerin arşiv binalarında en ekonomik korunma metod ve vasıtaları / çev. Nihal Somer. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1990. - IX, 59 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 8)
- Roper, Michael. Arşiv ve belge yönetimi ile ilgili milli standartlar rehberi - RAMP çalışması / çev. Neclâ İlemin. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - XIV, 87 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 9)
- Cook, Michael. Arşiv otomasyonuna giriş - bir RAMP çalışması / çev. Neclâ İlemin. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - XVI, 81 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 10)
- Binark, İsmet. Cumhuriyet döneminde arşiv hizmetlerinin geliştirilmesi konusunda yapılmış çalışmalar ve Cumhuriyet Arşivi. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - 46 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 11)
- Delmas, B. Arşivler / çev. Nihal Somer. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - XIV, 136 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 12)
- Rhoads, B. James. Milli enformasyon sistemlerinde arşiv ve belge yönetiminin rolü - bir RAMP çalışması / çev. Gül Atay. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - IX, 81 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 13)
- Binark, İsmet. Türk arşivlerinin kısa tarihçesi, önem ve değeri, arşiv hizmetlerinin geliştirilmesi konusunda yapılmış çalışmalar. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - 17 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 14)
- 25-26 Eylül 1991 tarihlerinde Belgrad'da toplanan "Balkan Ülkeleri Milli Arşiv Direktörleri Toplantısı"na sunulan tebliğdir. Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanmıştır.
- Milletlerarası Arşiv Kongresi (12.: 6-11 Eylül 1992: Montreal). XII. Milletlerarası Arşiv Kongresi, 6-11 Eylül 1992, Montreal: Sunulan tebliğler - I.- Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - VII, 45 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 15)

- Milletlerarası Arşiv Kongresi (12.: 6-11 Eylül 1992: Montreal). XII. Milletlerarası Arşiv Kongresi, 6-11 Eylül 1992, Montreal: Sunulan tebliğler - II. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - 63 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 16)
 - Schellenberg, T. R. Arşiv İdaresi / çev. Neclâ İlemin. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993. - VII, 286 s.; 9' şekil. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 17)
 - Clements, D. W. G. - D. L. Thomas. Arşiv belgelerinin korunması konusunda temel bilgiler - bir RAMP çalışması / çev. Neclâ Olsa. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993. - XIV, 29 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 18)
 - Bulgaristan'a satılan evrak ve Cumhuriyet dönemi arşiv çalışmaları. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993. - XXXV, 604 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 19)
 - Macar asıllı Türk tarihçisi ve arşivist Lajos Fekete'nin arşivciliğimizdeki yeri. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - XV, 221 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 20)
 - Roper, Michael. Koruma ve konservasyon servisinin plânlanması, teçhizatlandırılması ve personel istihdamı - bir RAMP çalışması / çev. Neclâ İlemin, Neclâ Büyükkırcalı. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - XVI, 89 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 21)
 - Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı rehberi. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - VIII, 13, 7 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 22)
 - İstiklâl Harbi ile ilgili telgraflar. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - V, 652 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 23)
- Fiyatı: 50.000.-TL.
- Lynn, M. Stuart. Muhafaza ve erişim teknolojisi: Bilgi ortamının değiştirilmesinde dijital ve dijital olmayan işlemler arasındaki münasebetler konusunda açıklamalı teknik terimler sözlüğü / çev. Neclâ İlemin, Neclâ Büyükkırcalı. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - XX, 95 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 24)

- Arşivcilikle ilgili makaleler / çev. Neclâ Büyükkırcalı, Neclâ İlemin. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1995. - XI, 49 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 25)
- 3473 sayılı "Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun" kapsamında ayıklama ve imha komisyonlarına ait çalışma rehberi ve Devlet Arşivi'ne arşiv malzemesinin devir işlemleri. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1996. - XIX, 291 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 26)
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı rehberi. - gnşlm. 2. bsk. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1996. - XVIII, 451 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 27)

DOKÜMANTASYON DAİRE BAŞKANLIĞI

YAYINLARI

- Enformasyon Bülteni (iki aylık). - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Mayıs 1989-...
İlk dört sayı "Duyuru Bülteni" adı ile yayınlanmıştır.
- Basında Körfez Savaşı sonrası gelişmeler - bibliyografik tarama - (makale, yorum ve haberler). - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1990-1991. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 1/1-16)
1-10. sayılar "Basında Körfez Bunalımı" adı ile yayınlanmıştır.
- Türkiye - Avrupa Topluluğu bibliyografyası (1957-1990) = Turkey - European Community bibliography (1957-1990). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1990.- XLVII, 837 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 2)
- Basında dış Türkler - bibliyografya - (makale, yorum ve haberler): 1 Ocak - 31 Aralık 1990. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - XVIII, 222 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 3)
- Basında dış Türkler - bibliyografya - II (makale, yorum ve haberler): 1 Ocak - 31 Aralık 1991. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - XVIII, 229 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 4)

- Türkiye dışındaki Türkler bibliyografyası = A Bibliography of Turks out of Turkey. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1992. - 2 c. (LXV, 1379 s.). - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 5)
c. 1.: Genel / Altay - Sibirya Türkleri / Batı Türkleri,
c. 2.: Doğu Avrupa Türkleri / Türkistan Türkleri.
- İç ve dış basında Karabağ olayları I - bibliyografya - (makale, yorum ve haberler): 1 Ocak - 30 Nisan 1992. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - VI, 88 s.- (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın no. 6/1)
- İç ve dış basında Karabağ olayları II - bibliyografya - (makale, yorum ve haberler): 1 Mayıs - 30 Haziran 1992. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - VII, 75 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın no. 6/2)
- Türkiye - Avrupa Topluluğu bibliyografyası II (1990-1992) = Turkey - European Community bibliography II (1990 - 1992). - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - XXXIII, 150 s.- (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 7)
- Bosna - Hersek bibliyografyası = Bosnia - Herzegovina bibliography. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1993. - XLVI, 410 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 8)
- Basında dış Türkler - bibliyografya - III (makale, yorum ve haberler): 1 Ocak - 31 Aralık 1992. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993. - XII, 506 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 9)
- Türkiye dışındaki Türk vatandaşları bibliyografyası = A Bibliography of Turkish citizens out of Turkey. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993. - XXXIX, 187 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 10)
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı rehberi. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - III, 6, 7 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 11)
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı rehberi. - gnşlm. 2. bsk. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1996. - VII, 23, 10 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 11)

- Irak Türkleri bibliyografyası = A Bibliography of Iraqi Turks. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - LXVII, 426 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 12)

Fiyatı: 40.000.-TL.

- Basında dış Türkler - bibliyografya - IV (makale, yorum ve haberler): 1 Ocak - 31 Aralık 1993. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - XX, 482 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 13)

- Arşivcilik bibliyografyası (Türkçe ve yabancı dillerde yayınlanmış kaynaklar) 1979-1994 = A Bibliography on archival studies (Includes Turkish and foreign sources) 1979-1994. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1995. - 3 c. (CCVII, 1529 s.). - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 14)

Fiyatı: 1.400.000.-TL.

- Çevre bibliyografyası. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1995. - LIX, 258 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 15)

- Bosna-Hersek bibliyografyası = A Bibliography of Bosnia-Herzegovina. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1995. - 2 c. (LII, 1299 s.). - (T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 16)

Fiyatı: 1.450.000.-TL.

- Batı Trakya Türkleri bibliyografyası = A Bibliography of Western Thrace Turks. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1996. - LXX, 329 s. - (T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 17)

- Aşçı, Arif. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Merkezi'nin bilgi merkezleri sistemi içindeki yeri ve önemi. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1996. - 15 s. - (T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 18)

- Basında dış Türkler - bibliyografya - V (makale, yorum ve haberler): 1 Ocak 1994 - 31 Aralık 1995. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1996. - XXIII, 612 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 19)